

אייר תש"ע

מ. זילברמן

(קלח:): ספק אומדנא אי מבטל מעשה . איתא בגמ' איבעיא להו (שכיב מרע ש)הקדיש כל נכסיו מהו הפקיר כל נכסיו מהו חילק כל נכסיו לעניים מהו תיקו, ע"כ. ופסק הרמב"ם (פ"ט זכיה ומתנה הי"ט), "שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ולא שייר כלום או הפקיר או חלקן לעניים אם עמד חוזר בכל". וטעם הדבר (ראה במגיד משנה) דהמוציא מחבירו עליו הראי' והשכיב מרע הוא המוחזק. אך הרא"ש (סי' כג) פסק, "יראה שאין מבטלין ההקדש וההפקר והחילוק שחילק שאין מבטלין מעשיו אלא היכא דבריר לן אומדנא כדפירשתי לעיל". הרי דס"ל להרא"ש דאין ספק אומדנא מבטל מעשה. ופסק המחבר (חו"מ סי' רנ"ג) כהרמב"ם, והוסיף הרמ"א דזה דלא כדברי החולקין, כלומר דלא כדברי הרא"ש.

ובהסבר שיטת הרא"ש כתב הקצות החושן (סק"ה) דקי"ל דדברים שבלב אינם דברים, ואומדנא רק מהני מכח דברים שבלב, אבל זה רק באומדנא המוגדרת כדברים שבלבו ובלב כל אדם ולא בספק אומדנא. אך בקוב"ש (אות תקכז-תקכח) העיר מדברי הר"ב יונה בסוגיין. דאיתא בסוגיין אמר רבא אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב נכסיו לאחרים ועמד אינו חוזר חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, ע"כ. והקשה הר"י יונה איך אמרינן מספק דאינו חוזר, נימא דאין לו עוד נכסים ונוקים הנכסים בחזקתו. ותירץ בתרתי. חדא דא"א לבטל המעשה ולהוציא נכסים בלי אומדנא דמוכח, דאין ספק תנאי מוציא מידי ודאי קנין. ועוד דהו"ל אומדנא כעין דברים שבלב (ולא סגי בדברים שבלב) כיון דאין האומדנא מוכח. [בשיעורי ר' שמואל (אות קיח) הציע דנ"מ בין ב' תירוצי הר"י יונה היכא דכלפי שמיא גליא ש כן היתה דעתו, דלתירוץ א' מהני לבטל המעשה ולתירוץ ב' מ"מ הווי דברים שבלב ואינם דברים]. וכתב הקוב"ש דאף דהקצות הניח כדבר פשוט דדברי הרא"ש הם כתירוץ ב' של הר"י יונה, אין זה מוכח.

דהקשה הקוב"ש (אות תקל-תקלא) מכתובות עג: דאיתא התם דבקדשה סתם וכנסה סתם והיו בה מומין הוי ספק קי דושין ותצא בלא כתובה וצריכה גט. הרי משמע מהגמ' דרק בעינן גט מספק, אך לדברי הרא"ש (ורבינו יונה) הו"ל להצריך גט בתורת ודאי דנימא דלא אתי ספק אומדנא (אי מקפיד על המומין) ומבטל מעשה (הקידושין). וכתב להסביר דספק אומדנא הוי דברים שבלב דוקא בספק דמעשה, כגון הא דחיישינן שמא יש לו נכסים במדינת הים, דעל כל אחד ואחד יש ספק בפני עצמו, דאפשר דלראובן יש נכסים במדה"י ולשמעון אין. אבל בספיקא דדינא השוה לכל העולם, דמספקא ליה בכגון אי סתם בני אדם מקפידין על מומין, ואי כלפי שמיא גליא שסתם בני אדם מקפידין הוי אומדנא דמוכח, בזה לא הוי דברים שבלב. ולפ"ז כתבו הקוב"ש ושיעורי ר' שמואל דקשה לפרש דברי הרא"ש כהקצות וכתירוץ ב' של הר"י יונה, דהספק מהקדיש והפקיר כל נכסיו הוי ספיקא דדינא (איך אומדים דעתו של סתם אדם המקדיש נכסיו בכה"ג) ולא ספק במציאות, וא"כ צריך לצאת דאין בזה משום דברים שבלב.

עיקר תוס' פרק מי שמת (קמו: - קנו).

- (קמז.) מנין
- (קמז:.) לתפלתו, המוכר עד ועוד ראי'
- (קמח.) שכיב מרע, איבעיא להו
- (קמט.) הכל
- (קמט:.) הכל
- (קנ.) וכל היכא, עבדא
- (קנא.) הכל
- (קנא:.) תנו
- (קנב.) הכל
- (קנג.) ולא כתב ביה מגו
- (קנג:.) השתא, בימות הגשמים, רה"י
- (קנד.) ועוד
- (קנד:.) בחזקת, זוזי
- (קנה.) מוכר
- (קנה:.) לא אמרי
- (קנו.) ולטמעך, בודקין, ולגירושין, וכי מאחר